

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Moralske Tanker (DK)

Citation: Holberg, Ludvig: "Moralske Tanker", i Holberg, Ludvig: *Moralske Tanker*, udg. af F.J.Billeskov Jansen ; Jørgen Hunosøe , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1992, s. 424. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg13val-shoot-idm139659559626784/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Moralske Tanker

- 295 *Epigramma*: IV, 98: Et ukurant ord er som en klippe i havet der bør undgås, det er galskab at bruge ord som [sagnhelten] Evanders moder; brug den vante tale og de ord som findes i dag, men lev efter de forgangne tiders skikke, Papillus! – *Fiedre*: fjer. – *laborete af*: lide af. – *Tichter*: ty.; ordet »digter« blev først alm. efter ca. 1750 og fortrængte da »poet«. – *Silius Italicus* (25–101 e.Kr.): rom. digter. Behandlede i *Punica* den 2. puniske krigs historie. – *Lucanus* (39–65 e.Kr.): rom. digter. Har beskrevet borgerkrigen ml. Cæsar og Pompejus. – *Lucretius* (o. 95–55 f.Kr.): rom. naturfilosof og digter, kendt for sit store epos *De rerum natura*, »Om tingenes væsen« el. »Om naturen«. – *Epicur*: se n.t.s. 68. Der refereres til hans atomteori. – *solut Stil*: prosa.
- 296 *Senectus*: lat. alderdom. – *Antiquitas*: oldtidshistorie, »kultur. – *exprimere*: udtrykker. – *Genitivus*: genitiv, kasus, »fald« betegnende ejendoms- og samhörighedsforhold; *gebährende* (for: *barende* (?), holl. *baren* = føde) *Vall* (rettere: *val* el. *geval*) er genitiv. – *Vocativus*: vokativ, kasus, »fald« brugt ved tiltale. – *roepende Vall* er vokativ (roepen = holl. råbe).
- 297 *Pharmaca* (...): Jeg indrømmer, at medikamenter har kraft, saft og urt har været til hjælp for mange. Men medicinen virker ikke altid: der er dem der på et tidspunkt gør gavn og som givet i urette tid ofte skader. – *det (...)* *Sydlig Land*: se n.t.s. 209. – *Proteus*: egl. navn på gr. havgud, der kunne påtage sig hvad skikkelse han ville. – *confunderes*: blandes sammen; forveksles.
- 298 *det græske citat*: mange [antagelig underforstået: kurerer] ikke ved at behandle, men ved at vrøvle. – *Alteration*: forstyrrelse af legemsvæskernes normale tilstand el. den derved forårsagede sindsbevægelse, dårligt humor, ærgrelse, ophidselse o.l. – *Purgation*: afføringsmiddel. – *Operationen*: virkningen af et medikament. – *Chymicus*: person, der dyrker, har erfaring i kemi (alkymi). – *Borri* (1627–1695): ital. alkymist og læge; opholdt sig i Amsterdam fra dec. 1660 til slutningen af 1666.
- 299 *Agonisant(er)*: person, der ligger for døden. – *legitime creeret*: lovligt (formelt, ceremonielt) promoveret el. proklameret. – *Padua*, Padova: en af Norditaliens ældste byer med berømt universitet fra 1222. – *befalder*: bifalder. – *for Tiden*: for t. – *frisk*: rask. – *Assurance*: overbevisning; sikkerhed. – *Th. Bartholin* (1616–1680): da. anatom og mediciner. Opdager af lymfekarsystemet. – *Vomitifluctur*: tinktur, dråber som fremkalder opkastning. – *Den Vægsinsulede*: II, 8.
- 300 *laborede*: led af. – *Complexion*: legemlig og sjælelig tilstand hos et menneske; konstitution. – *graverede*: tynget, besværet. – *Vota*: af votum: stemme afgivet i en sag.
- 301 *Historiam* (...): oversattes næsten ordret i essayets første fem linier. I vers 1 kaldes historien »livets spejl«. – *Stridigheder*: uoverensstemmelser, modsetninger. – *de græske ord* betyder: dunkel, ukendt (ádelos), sagnagtig, mytisk (mythikos), historisk (historikós). – *Olympiades*: de fireårsperioder der gik ml. de olympiske leges afholdelse, og på hvilke de gamle græckeres tidsregning er baseret. – *det første Monarchie*. I Holbergtidens verdens-

historic skelnedes ml. det assyriske, persiske, gr. og rom. rige (jf. H.'s latinske lærebog i historie, SS IX: 28). – *Relationer*: (historiske) beretninger. – *conciliere*: bringe i overensstemmelse. – *Belo*: af Belus, lat. form for babilonisk Bel: Baal, skal efter den gr. sagnhistorie have været navn på mytiske konger over fonikere og andre folk i Asien. – *Sardanapal*: omtales af den gr. historieskriver *Ktesias* (o. 400 f.Kr.) som Assyriens 30. og sidste konge (9. årh. f.Kr.). Der har imidlertid aldrig været nogen konge af navnet S. – *næse Konger*: konger som hersker over et mindre landområde, som et næs; småkonger. – *man kan fast demonstrere*: man kan så godt som bevise el. dokumentere.

- 302 *Zesostris* el. *Sesostris* er hos Herodot (II, 102-111, se ndf) og andre gr. forfattere navnet på en ægypt. heltekonge, der skal have foretaget heldige krigstog til nabolandene. Han henførtes til det 12. dynasti. – *Ferier*: se n.t.s. 45. – *Pal*, *Phul*: assyriske konger, kendt fra Bibelen og omtalt af H. i SS IX 33. – *Nimrod*: navn på en i Bibelen (1. Mos. 10, 8 ff) omtalt (sagnagtig) hersker og grundlægger af et stort rige i Babylonien (og Assyrien). – *Cyrus*, *Kyros* d. æ. (d. 529 f.Kr.): pers. storkonge. – *Monumenter*: dokumenter og kildemateriale fra fortiden. – *Cyri Fødsel, Død*: Xenophon: *Cyropædia* 1, 2, 1 og 8, 7, 2 ff. – *Mirkend*: d. 1498. – *Herodot* (ca. 485-425 f.Kr.): gr. historieskriver. Nævnes i *Ep.* 193 som eksempel på en upålidelig historieskriver.
- 303 *Thukydid* (ca. 460-400 f.Kr.): gr. historieskriver og embedsmand fra Athen; deltog i Den peloponnesiske Krig, skildret i det uafsluttede 8-binds værk: T.'s *Historie*. Grundlægger af den kritiske historievidenskab. – *Orationer*: taler. – *Iislønder*: Torfæus, Tormod (1636-1719): isl. historiker og kgl. historiograf. Reviderede bl.a. opfattelsen af de ældste da. konger, som de kendtes fra Saxo. – *Antiquiteter*: jf. ovf. s. 295-296. – *appli-cerede sig*: anvendte sin tid. – *medium ævum*: lat. middelalderen. – *Fertegn*: under, mirakel.
- 304 *laborere*: se n.t.s. 295. – *rævere*: sjældnere. – *Constantini Magni Søn*, Konstantin den Stores søn, Constantius, udråbt til Augustus sm. m. sine to brødre 337. Bedømt uvilligt i *Almindelig Kirke-Historie*, SS X: 169, især pga. sin arianisme. – *Arrianer*: tilhænger af den alexandriniske presbyter Arius (300-tallet), der hævdede Kristi væsensforskellighed fra faderen. – *underholdt*: havde i sin tjeneste. – *Julianus* (331-363): rom. kejser 361-363; fik tilnavnet Apostata, Den frafaldne, dvs. fra kristendommen. – *Indgetogenhed*: beskedenhed; mådehold. – *desidereres*: savnes, mangler. – *Imprimatur*: lat. må trykkes; trykkeitilladelse. – *Factioner*: partier; klikedannelser.
- 305 *Tory*: medlem af højrepartiet i det eng. parlament. – *Whig*: medlem af det eng. pol. parti the Whigs (der repræsenterede større frisisind mht. styreform og kirkelige forhold end Toryerne). – *Gwelf*: medlem af et parti i middelalderens Italien (tilhænger af paven og modstander af kejseren). I opposition til partiet *Gibbeliner* (Ghibelliner), der stod på kejserens side mod paven. – *Relationer*: redegørelser, beretninger. – *Historicus*: historiker. – *Guddommelige Ting's Videnskab*: teologi. – *udi en Fortale*: SS VIII: